



RAPPORT OKTOBER 2019

# Evaluatie privatisering dorpshuizen



## Colofon

### Titel

Evaluatie privatisering dorpshuizen

### Datum

oktober 2019

### Opdrachtgever

Gemeente Borger-Odoorn

### Trendbureau Drenthe,

onderdeel van CMO STAMM

Weiersstraat 1e

9401 ET ASSEN

[www.trendbureaudrenthe.nl](http://www.trendbureaudrenthe.nl)

### Auteurs

Marja Janssens

Ingeborg Kooger

## Inhoud

|                                                                             |    |
|-----------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Inleiding.....                                                           | 4  |
| 1.1 Aanleiding .....                                                        | 4  |
| 1.2 Doelstelling en beoogde resultaten.....                                 | 5  |
| 1.3 Aanpak van de evaluatie .....                                           | 5  |
| 1.4 Leeswijzer.....                                                         | 6  |
| 2. Evaluatie privatisering.....                                             | 6  |
| 2.1.1 Realiseren dorpshuisfunctie en versterking leefbaarheid .....         | 7  |
| 2.1.2 Draagvlak (betrokkenheid) voor een dorpshuis .....                    | 12 |
| 2.1.3 Exploitatie/sluitende exploitatie en verdienmodellen .....            | 15 |
| 2.1.4 Succesfactoren en knelpunten.....                                     | 18 |
| 3. Conclusie en aanbevelingen.....                                          | 21 |
| Slotwoord .....                                                             | 24 |
| 4. Geraadpleegde bronnen .....                                              | 25 |
| Bijlage 1. Uitnodiging gesprekken Evaluatie privatisering dorpshuizen ..... | 26 |
| Bijlage 2. Gespreksonderwerpen evaluatie .....                              | 26 |
| Bijlage 3. Dorpen en hun dorpshuizen/dorpshuisfunctie .....                 | 28 |

## 1. Inleiding

In deze rapportage presenteren we de resultaten van de evaluatie van de privatisering van de dorpshuizen in de gemeente Borger-Odoorn. In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op de aanleiding van de evaluatie, de doelstelling en beoogde resultaten, en de aanpak.

### 1.1 Aanleiding

In de gemeente Borger-Odoorn zijn meerdere dorpshuizen geprivatiseerd. De privatisering is de resultante van het Kern en Kader beleid van de gemeente. Eén van de uitkomsten van dit beleid is dat subsidie wordt verstrekt aan dorpen (woonkernen) voor een dorpshuisfunctie. Per kern zijn afspraken gemaakt over de randvoorwaarden van de dorpshuisfunctie zoals het eigendom en beheer van het gebouw, de financiering van de verbouwing en de jaarlijkse subsidie. De subsidie is op basis van het aantal inwoners. In sommige plaatsen is dat gecombineerd met het realiseren van een Multi Functionele Accommodatie (MFA). “MFA’s bestaan waar mogelijk uit een dorpshuisachtige voorziening, aangebouwd of in de directe omgeving” (Gemeente Borger-Odoorn, 2005).

Uitgangspunt (vanuit Kern en Kader) is dat in de grote kernen een goed voorzieningenniveau aanwezig moet zijn en dat het in kleine kernen voornamelijk gaat om de dorpshuisfunctie/ontmoetingsfunctie. “In die dorpen moet de dorpshuisaccommodatie als laatste voorziening beschikbaar zijn en blijven” (gemeente Borger-Odoorn, 2004). Kleine kernen in het buitengebied met minder dan 250 inwoners hebben geen recht op een dorpshuisfunctie (Gemeente Borger-Odoorn, 2006).

De dorpshuizen vervullen een fundamentele functie als het gaat om ontmoetingen in de dorpen. Door de ontmoeting van dorpsbewoners mogelijk te maken kan het dorpshuis ruimte geven aan gemeenschapsinitiatieven die de ontwikkeling van sociaal en menselijk kapitaal in dorpen ondersteunt (Bovenhof et al. 2015).

De privatisering hield in dat de dorpshuizen werden overgedragen van de gemeente naar de bevolking (stichting). De verantwoordelijkheid voor onderhoud en exploitatie werd daarmee ook overgedragen. Voor de huisvesting is een exploitatiesubsidie met een norm voor het aantal m<sup>2</sup> per inwoner en aantal €/m<sup>2</sup>. De dorpshuizen hoeven financieel geen verantwoording af te leggen over waar zij de subsidie aan besteden of over hoe de ontmoetingsfunctie wordt uitgevoerd. Wel hebben ze de plicht een inhoudelijk verslag aan te leveren met daarin de openingstijden en het aantal bezoekers/gebruikers (Rekenkamer, 2015).

#### Dorpshuis

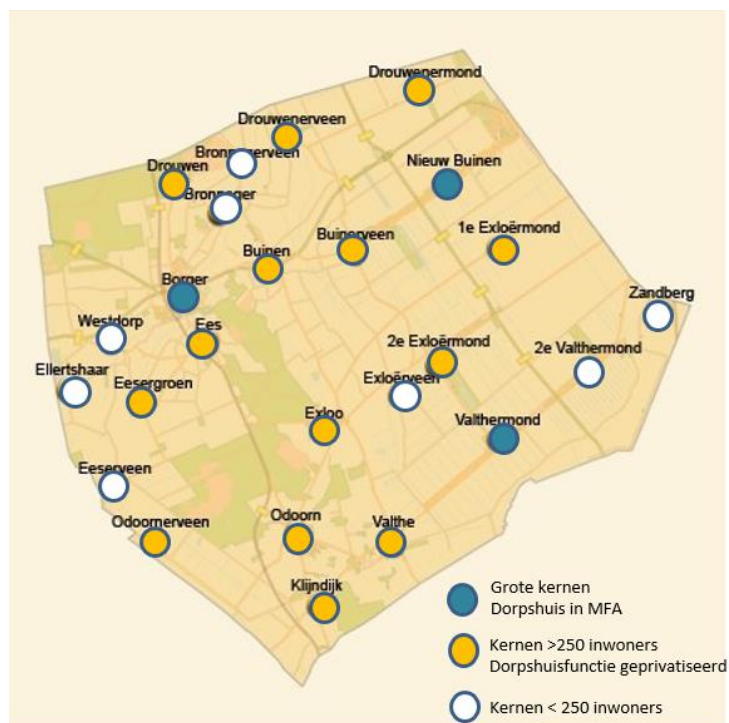
Het is een ontmoetingsplaats (vaak de enige), onderdak voor het verenigingsleven en van diverse maatschappelijke diensten. Dorpshuizen bestaan dankzij vrijwilligers. Ze houden het platteland leefbaar. De organisatie en ondersteuning is per provincie en gemeente verschillend.

Platform Dorpshuizen.nl

### Omvang en context

Het onderzoek richt zich op 17 dorpen waar sprake is van privatisering van de dorpshuizen c.q. dorpshuisfunctie (zie figuur 1 en bijlage 3). Het betreft 14 dorpen met een dorpshuis en de 3 MFA's. Het moment van privatisering van de dorpshuizen is per dorp verschillend geweest.

Figuur 1. Geprivatiseerde dorpshuizen of dorpshuisfuncties in de gemeente Borger-Odoorn



Bron: Gemeente Borger-Odoorn

### 1.2 Doelstelling en beoogde resultaten

Doel van de evaluatie is het beantwoorden van de vraag of de doelstellingen zoals deze destijds zijn gekozen, zijn behaald, of de gemeente en de dorpen door moeten gaan met de privatisering en zo ja, onder welke voorwaarden.

De beoogde resultaten van de evaluatie zijn:

- Inzicht in de resultaten, de waardering en de ervaring van de betrokken uitvoerders en deelnemende partijen, van de privatisering van de dorpshuizen;
- Inzicht in de succesfactoren en knelpunten die zijn ervaren door de betrokken partijen;
- Inzicht in wat betrokken partijen nodig vinden voor het vervolg, of er continuering of aanpassing van de huidige situatie wenselijk is.

### 1.3 Aanpak van de evaluatie

#### Gesprekken met dorpshuisbesturen en dorpsbelangenorganisaties

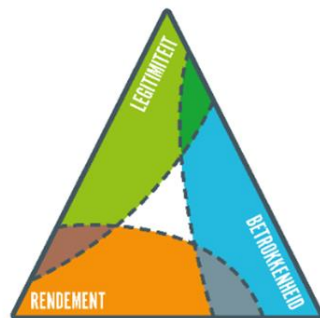
Om inzicht te kunnen bieden in de resultaten, de ervaringen en waarderingen ten aanzien van de privatisering van de dorpshuizen, ligt de focus op vragen met betrekking tot de dorpshuisfunctie/ontmoetingsfunctie, het eigenaarschap en het toekomstperspectief.

Deze vragen zijn voorgelegd aan alle betrokken dorpshuisbesturen, verschillende vertegenwoordigers van georganiseerde bewoners (zoals dorpsbelangen) (zie uitnodiging bijlage 1) en daarnaast ook aan de beheerstichting van de MFA's en aan de gebiedscoördinatoren van de gemeente Borger-Odoorn. Met deze

betrokken partijen zijn hiervoor gesprekken gevoerd, aan de hand van een vooraf vastgelegde itemlijst (zie bijlage 2).

### Drie hoofdthema's

Om de resultaten, waardering en ervaring van de privatisering van de dorpshuizen op (publieke) waarde te kunnen schatten, evalueren we langs drie hoofdthema's. Deze hoofdthema's zijn onderling met elkaar verbonden en zijn ontleend aan het waardenmodel van het IPW (2015).



De volgende waarden staan hierin centraal:

|                      |                                    |
|----------------------|------------------------------------|
| <i>Legitimiteit</i>  | realiseren van de dorpshuisfunctie |
| <i>Betrokkenheid</i> | draagvlak voor het dorpshuis       |
| <i>Rendement</i>     | exploitatie en verdienmodellen.    |

### 1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk twee gaan we specifiek in op de resultaten, waardering en ervaring van de privatisering van de dorpshuizen in de gemeente Borger-Odoorn, met betrekking tot:

- het realiseren van de dorpshuisfunctie en de versterking van de leefbaarheid;
- het draagvlak (betrokkenheid) voor een dorpshuis;
- de exploitatie en de verdienmodellen.

In hoofdstuk drie staan de conclusies en aanbevelingen centraal. In de bijlagen staan de uitnodigingsbrief, de vragenlijst en de geraadpleegde bronnen.

## 2. Evaluatie privatisering

In dit hoofdstuk gaan we specifiek in op de resultaten, waardering en ervaring van de privatisering van de dorpshuizen in de gemeente Borger-Odoorn. We brengen hier de bevindingen van alle gesprekken samen, maar geen conclusies. Conclusies staan verderop in het volgende hoofdstuk.

In de 17 dorpen is het proces van privatisering verschillend verlopen. Dit had grotendeels te maken met de verschillende uitgangsposities. Zo functioneerde een aantal dorpshuizen al zelfstandig en is de waarde van de dorpshuisfunctie niet allemaal toe te schrijven aan de privatisering als gevolg van Kern en Kader. Ze hebben wel hun ervaringen gedeeld over hoe ze de privatisering hebben ervaren.

Over het algemeen zijn de betrokken besturen van de dorpshuizen positief over de privatisering van de dorpshuizen. Ze ervaren dat de ruimte die de privatisering geeft, aanspreekt in de dorpen. Ze ervaren dat het bijdraagt aan het eigenaarschap. Tegelijkertijd heeft het (privatiseringsproces) ook veel energie gevraagd van de betrokkenen en doet dat soms nog door alle praktische verantwoordelijkheden die ermee samenhangen.

*“De verzelfstandiging stimuleert om het meer iets van de mensen zelf te maken.”*

*“Zonder subsidie hadden we 't niet gered en geen gemeenschapsfunctie”*

*“Het gebouw (beheer en onderhoud) heeft de eerste jaren veel energie gevraagd van het bestuur. Nu is er meer ruimte voor de ontwikkeling van activiteiten. Het aantal gebruikers neemt toe.”*

## 2.1 Resultaten, waardering en ervaring privatisering

De evaluatie van de privatisering doen we langs drie thema's. De thema's zijn: realiseren van de dorpshuisfunctie en versterking van de leefbaarheid, draagvlak en exploitatie & verdienmodellen. We beschrijven vooral de mening van de betrokken dorpshuisbesturen en verrijken het waar mogelijk met inzichten van vertegenwoordigers van georganiseerde bewoners, de beheerstichting en de gebiedscoördinatoren van de gemeente.

### 2.1.1 Realiseren dorpshuisfunctie en versterking leefbaarheid

Aan dorpshuizen worden in het algemeen twee functies toegeschreven. Als eerste en meer fundamentele functie wordt de ontmoetingsfunctie genoemd. Door de ontmoeting van dorpsbewoners "mogelijk te maken kan het dorpshuis ruimte geven aan gemeenschapsinitiatieven die de ontwikkeling van sociaal en menselijk kapitaal in dorpen ondersteunt" (Bovenhof et al. 2015).

Een dorpshuis biedt in de tweede plaats de mogelijkheid om een aantal voorzieningen te combineren en daarmee de lokale beschikbaarheid van voorzieningen voor het dorp mogelijk te maken of te behouden.

#### Invulling van de dorpshuisfunctie in de dorpen

Op de vraag of het dorpshuis in het dorp functioneert als ontmoetingsplek, zijn de betrokkenen unaniem. Het dorpshuis functioneert in alle dorpen "*als de plek voor ontmoeting, maar*", zoals de geïnterviewde nog aanvult, "*het is (in de meeste gevallen (noot van auteur)) nog niet de plek waar mensen even binnen lopen om een praatje te maken.*" Dit bestuurslid geeft hiermee aan welke betekenis hij toekent aan de ontmoetingsfunctie. Dat deze voor iedereen anders is, maken we op uit de gesprekken met de dorpshuisbesturen. Ze lijken onderling te verschillen

in de rol- en taakopvatting voor wat betreft het realiseren van de ontmoetingsfunctie van het dorpshuis. Je zou kunnen zeggen dat ze verschillende *soorten* dorpshuizen of mengvormen daarvan, voor ogen hebben, variërend van <sup>1</sup>:

- een *klassiek dorpshuis* faciliteert bestaande sociale verbanden zoals verenigingen. Een klassiek dorpshuis verhuurt ruimte aan verenigingen en maatschappelijke organisaties die belangrijk zijn voor de leefbaarheid van het dorp. Bewoners komen er repeteren met de toneelvereniging, boeken lenen, een cursus volgen, vergaderen of hun bloed laten prikken bij de prikpost. Wat er te doen is in het dorpshuis, wordt bepaald door wat de huurders te bieden hebben,
- een *dorpshuis plus* stimuleert actief sociale verbanden in het dorp. Naast het verhuren van ruimten is er een activiteitencommissie onder verantwoordelijkheid van het bestuur, die nieuwe, passende activiteiten bedenkt om de dalende inkomsten te compenseren en de leefbaarheid van het dorp op peil te houden, of
- een *netwerk huis* stimuleert de leefbaarheid. Naast het organiseren van activiteiten, netwerkt het bestuur actief met andere organisaties, over functieverbreiding van het dorpshuis. Denk bijvoorbeeld aan zorg en verzorging, kunst & cultuur, sport & bewegen en commercieel. Enkele dorpshuizen in de gemeente willen zich hiervoor inzetten, in andere dorpen voelen ze dat niet als de verantwoordelijkheid van een dorpshuis, en wordt het gezien als een taak van de belangenvereniging.

<sup>1</sup> De indeling is ontleend aan modellen die de Landelijke Vereniging van Kleine Kernen, 2017

In de figuur hieronder zijn de verschillende opties nog eens naast elkaar gezet en maken de quotes inzichtelijk welke overwegingen de betrokkenen hierbij hebben.

Figuur 2. Invulling van de dorpshuisfunctie en soorten dorpshuizen



\* Indeling ontleent aan de Landelijke Vereniging Kleine Kernen





Het is eigenlijk niet mogelijk om de geprivatiseerde dorpshuizen te rangschikken naar soort dorpshuis, omdat er meestal sprake is van een of andere mengvorm.

### De sociale functie van dorpshuizen

Bij een aantal dorpshuizen is er sprake van initiatieven gericht op functieverbreding van het dorpshuis. We zien dat er een breed scala aan functies en activiteiten mogelijk is, die ontstaan 'al naar gelang de behoeften van de gebruikers en de actuele thema's in de samenleving' (LVKK, 2013).

Er zijn meerdere voorbeelden (nu en in de toekomst) genoemd:

#### Zorg en Voorzieningen (*formeel en informeel*)

- Praothuus, eetclub voor alleenstaanden, contact met Taalhuis Borger-Odoorn i.h.k.v. laaggeletterdheid, ondersteuning vluchtelingen.
- Ideeën voor functie-uitbreiding en substitutie van zorg<sup>2</sup>
  - o postkantoor functie
  - o dagopvang senioren
  - o consulten fysiotherapie
  - o mensen uit hun isolement halen, bijv. jongeren die problemen maken maar geen plek hebben
  - o 'formulierenbrigade', hulp bij administratie
  - o huiskamerproject (naar voorbeeld van Gasselternijveen)
  - o inloopsprekuren Sociale Teams (in de 3 MFA's hebben de sociale teams een plek, maar niet in de dorpshuizen).

#### Kunst & Cultuur

- muzieklessen, kaarten, tekencafé, fotoclub, wijnproeverij
- toneeluitvoeringen
- bibliotheekfunctie
- lezingen over lokale cultuur en historie

#### Sport & bewegen

- gym club, wandeltochten, fietstochten, fietsclub, sport en spel activiteiten

### Invulling dorpshuisfunctie in MFA

In Borger, Nieuw-Buinen en Valthermond is sprake van de specifieke situatie dat het dorpshuis is ondergebracht in een MFA. De dorpshuizen beschikken daar (dus) niet zelf over een eigen pand, maar zijn, net als de andere voorzieningen in het MFA, huurder en ook (mede)verantwoordelijk voor onderhoud en schoonmaak van het gebouw. Deze dorpshuizen in de MFA hebben daarmee feitelijk een dubbele functie, namelijk naast de dorpshuisfunctie ook een beheerfunctie.

De invulling van de dorpshuisfunctie in een MFA is ambivalent. In de MFA's zitten meerdere voorzieningen gezamenlijk onder één dak. Een MFA is daarmee in feite op zichzelf ook een ontmoetingsplek, met in de drie plaatsen een (aanvullende) dorpshuisfunctie. Het dorpshuis en de MFA versterken elkaar in potentie in de ontmoetingsfunctie. Echter, imago en identiteit van het dorpshuis hebben er onder te lijden. Zo geven respondenten aan:

- 'Met een MFA verlies je een deel van je identiteit';

<sup>2</sup> De gemeente Skarsterlân in Fryslân heeft een unieke manier gevonden om dorpshuizen financieel te ondersteunen via Wmo- beleid. De gemeente heeft de dorpshuisbesturen voorgesteld om Wmo-

taken op zich te nemen met als tegenprestatie het betalen van de gemeentelijke lasten. (LVKK, 2013)

- *‘Dit gebouw wordt niet herkend als dorpshuis, het wordt (eerder) beleefd als een school’. De centrale hal van MFA wordt door scholen gebruikt als ingang. Dit levert overlast voor gebruikers van dorpshuis.’;*
- *‘We zijn een ruimte biedende instantie, maar het is niet ons dorpshuis.’*

In een MFA hebben dorpshuizen naast de dorpshuisfunctie ook een beheerfunctie. In MFA's is deze functie complexer dan in andere dorpshuizen. De verantwoordelijkheden worden als zwaar en belastend ervaren, met als consequentie dat er, zoals één van de respondenten het verwoordde, *‘niet veel ruimte overblijft om je te concentreren op de sociale functie van een dorpshuis’*. De beheerstichting onderschrijft dat het runnen van een dorpshuis in een MFA erg veel vergt van bestuursleden door de combinatie van deze extra verantwoordelijkheden. Denk bij extra verantwoordelijkheden aan het zijn van aanspreekpunt voor wensen en klachten m.b.t. schoonmaak, in dienst nemen van betaald personeel of opdrachtgever zijn van een professionele instantie (bijv. in geval van schoonmaak/groenvoorziening).

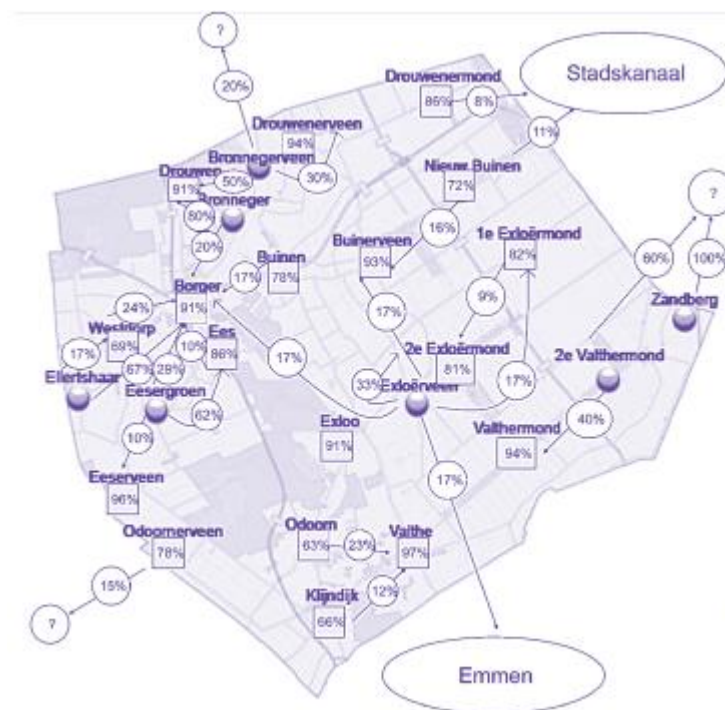
#### Hoe belangrijk zijn dorpshuizen voor de leefbaarheid?

Hebben de dorpshuizen in Borger-Odoorn voor bewoners de betekenis van een sociale ontmoetingsplek, voor sociale activiteiten, verenigingsactiviteiten en participatieactiviteiten? We hebben deze vraag niet voorgelegd aan de inwoners, omdat dit geen deel uitmaakte van het onderzoek.

Uit de dorpsbelevingsonderzoeken (2018) en het onderzoek naar leefbaarheid in de gemeente Borger-Odoorn van 2011 komt duidelijk naar voren dat voor inwoners ontmoeten essentieel is voor de leefbaarheid. Leer (2012) laat zien dat dorpsbewoners dorpshuizen vooral in het eigen dorp bezoeken, maar er zijn ook

dorpshuizen die bezoekers uit andere dorpen trekken. Het feit dat er een dorpshuis aanwezig is, is daarmee een belangrijke uiting van leefbaarheid.

Figuur 3. Waar gaat men heen voor een dorpshuis/MFA?



Bron: CMO STAMM, 2012

Maar geldt het ook andersom? Heeft de aanwezigheid van een dorpshuis een effect op de maatschappelijke participatie van de dorpsbewoners? Het leefbaarheidsonderzoek van 2011 laat zien dat mensen die wonen in een dorp met

een dorpshuis hun dorpsgenoten niet vaker ontmoeten dan inwoners van dorpen zonder dorpshuis in Borger-Odoorn. “Er is geen verschil tussen dorpen met en zonder dorpshuis waar het gaat om de ervaren verbondenheid met het dorp. Een voorziening zoals een dorpshuis is dus geen voorwaarde voor sociale samenhang.” (Leer, 2012).

Thissen onderstreept dit nog eens door te stellen dat het dorpshuis, als voorziening, eerder het *resultaat van* betrokkenheid en inzet van bewoners is, dan voorwaarde voor leefbaarheid. “Met andere woorden, een sterke sociale cohesie in een dorp kan verklaren waarom een dorpshuis levensvatbaar of zelfs erg populair is” (Bovenhof et al. 2015).

### 2.1.2 Draagvlak (betrokkenheid) voor een dorpshuis

Aan dorpshuizen worden in het algemeen twee betekenissen toegeschreven. In de eerste plaats het dorpshuis als uitdrukking van de betrokkenheid (*het dorpshuis van inwoners*). In de tweede plaats het dorpshuis én de inzet van inwoners als voorwaarde voor leefbaarheid en sociale vitaliteit van dorpen (*het dorpshuis voor inwoners*) (Thissen, 2012). Vanuit kern en kader wordt aan de eerste opvatting relatief veel betekenis toegekend: het dorpshuis wordt primair als een belangrijke basisvoorziening voor de (kleine) dorpen gezien. “In die dorpen moet de dorpshuisaccommodatie als laatste voorziening beschikbaar zijn en blijven” (gemeente Borger-Odoorn, 2004).

Hoe zit het in de dorpen met het draagvlak voor en de betrokkenheid van het dorp bij het dorpshuis in de dorpen? Wat is de inzet van vrijwilligers? En, tot slot een hele pertinente vraag in het kader van deze evaluatie, is er in het dorp draagvlak om het dorpshuis zelf in stand te houden?

#### Het dorpshuis van inwoners

Er worden allerlei activiteiten voor en door dorpsbewoners georganiseerd in de dorpshuizen. We kunnen ze onderverdelen in verenigingsactiviteiten, sociale activiteiten (vergaderen, bijeenkomsten, feest, receptie, sportactiviteiten, repetities), en participatieactiviteiten (toneelvoorstelling, cursus, spreekuur). Thissen stelt vast dat de aanwezigheid van een dorpshuis primair als een teken van betrokkenheid en inzet van de inwoners kan worden opgevat. En “als inwoners elkaar graag en vaak opzoeken, creëren ze draagvlak voor het bestaan van ontmoetingsplekken”(Thissen, 2012).

Onze gesprekspartners merken echter wel vaak op dat het gaat om een *kleine (stabiele) groep* die actief deelneemt aan deze activiteiten.

*“Er is draagvlak in het dorp, maar het is een kleine groep.”*

*“Er lijkt momenteel weinig behoefte te zijn in het dorp, mensen komen niet meer zo naar een activiteit als eerder, zelfs al heb je een goed programma. Er is een stabiele groep die wel mee doet, maar overall is er minder binding dan vroeger. Eigenlijk is de binding echt weg. Geen school, geen winkels waar je elkaar treft. Daar kan je niet tegenop.”*

In de gesprekken, worden vaak – in één adem – zorgen (zoals die hierboven) geuit over de afnemende betrokkenheid van de huidige dorpsbewoners, in vergelijking met vroeger. Is er echt minder binding dan vroeger?

De hedendaagse dorpsbewoners zijn heel anders dan vaak wordt gedacht, zo onthult Joost Gieling in zijn promotieonderzoek naar de sociale samenhang in kleine dorpen. De hedendaagse dorpsbewoners, inclusief de nieuwkomers, hebben verschillende doorslaggevende redenen waarom ze kiezen voor leven in een dorp. Deze bevinding zien we ook terug in wat de dorpshuizen in de gemeente Borger-Odoorn signaleren:

*“We hebben wel het idee dat ‘import’ niet alleen komt voor de rust, maar ook wel kiest voor de sociale samenhang in het dorp. Ze bezoeken ook actief vanuit dorpsbelangen de nieuwe inwoners om kennis te maken en geven het de eerste keer altijd gratis het dorpsblad”,*

*“Mensen komen er wonen met verwachting dat er geen activiteiten zijn, dus kiezen daarvoor, komen juist af op de rust*



*en het goedkope wonen. Mensen komen met andere verwachting en behoefte”.*

“Sommige inwoners kiezen voor de hechte dorpsgemeenschap. En die mensen, óók de nieuwkomers, zijn vaak ook actief in het verenigingsleven. Anderen kiezen juist om te genieten van de rust en de ruimte van het platteland. Om kleinschaligheid of de natuur” (Boomsma, 2018). Gieling ziet dat er in de dorpen sprake is van individuele en selectieve vormen van dorpsbinding. Niettemin is zijn conclusie dat “zolang de sociale binding in het dorp hoog is, is het waarschijnlijk dat inwoners actief zullen blijven (Gieling, 2018).

### Vrijwilligers en betrokkenheid

Een dorpshuis kan niet bestaan zonder vrijwilligers. Ze vormen de ruggengraat. Het besturen en het beheer, het voorbereiden en leiden van activiteiten, het onderhoud en de schoonmaak; alles is afhankelijk van mensen die zich voor het dorpshuis en daarmee voor het dorp in willen zetten. Vrijwilligerswerk vraagt, zoals één van de bestuurders het verwoordt *“betrokkenheid. Mensen moeten plezier uitstralen”*.

Een tekort aan vrijwilligers vormt een bedreiging voor het voortbestaan van het dorpshuis. De ervaring in de dorpen is dat het werven van vrijwilligers lastig is en veel inspanningen vergt. Dorpshuisbestuurders denken daarom bewust na over hoe je vrijwilligers 'vindt en bindt'. Daar waar het goed loopt, is volgens de gesprekspartners sprake van sleutelfiguren en goede relaties in het dorp.

Voorbeelden van succesvolle aanpakken zijn:

- *Opzetten van een vrijwilligerspoule;*
- *Vrijwilligers gericht inzetten:*

- o *vrijwilligers voor technische zaken, klusjes, onderhoud van groen en bediening.*
- o *vrijwilligers met verschillende profielen: bijvoorbeeld vaste groep voor Sinterklaas, vaste groep voor oudjaarswandeltocht. Vrijwilligers binden zich aan een taak.*
- *Werven vrijwilligers niet via de dorpskrant, maar ze persoonlijk benaderen/gewoon bellen. Ze actief erbij trekken.*

### Vrijwilligers dorpshuis in MFA

Aan vrijwilligers, en (dus) ook aan het vrijwillige bestuur voor dorpshuizen in MFA's worden hoge eisen gesteld (hoger dan in een 'zelfstandig' dorpshuis). De beheerfunctie in de MFA 's brengt extra verantwoordelijkheden voor de vrijwilligers met zich mee, met daarbij ook grotere financiële risico's.

Die extra verantwoordelijkheden bestaan uit het in dienst hebben van personeel, het beheer en onderhoud van het pand.

In de praktijk hebben de dorpshuisbesturen in de MFA moeite om onderhoud en beheer met vrijwilligers te organiseren.

### Betrokkenheid dorpsbelangen

In de dorpen is in de meeste gevallen sprake van een goede relatie tussen het dorpshuisbestuur en dorpsbelangen, met in enkele gevallen zelfs een overlap in de besturen. In enkele dorpen is er sprake van een gespannen relatie.

De vraag die in dit verband vooral van belang is, is hoe de samenwerking verloopt om de dorpshuisfunctie te realiseren in het dorp.

De wijze van samenwerking is dorpseigen, er zijn geen blauwdrukken. Elk dorp heeft daarin ook een eigen historie. Zonder daarop hier in te gaan, zien we dat er op eigen wijze meer of minder gezamenlijk wordt opgetrokken of aanvullend aan elkaar zijn. Voorbeelden hiervan zijn:

- *De stichting en dorpsbelangen waren eerst wat verstrengeld, nu is er meer duidelijkheid en hebben we een gezamenlijke activiteitencommissie (Klijndijk)*
- *Dorpsbelangen laat dorpsbelevingsonderzoek uitvoeren, om erachter te komen of er ergens vraag naar is. Via de dorpskrant van dorpsbelang worden activiteiten van dorpshuis verspreid (Drouwen)*
- *Dorpsagenda is iets dat ook vanuit streekbelangen gaat, het dorpshuis is ook de plek waar zulke dingen gefaciliteerd kunnen worden. (1<sup>e</sup> Exloërmond)*
- *Gezamenlijke jaarvergadering met plaatselijk belang. Is belangrijk, samen de koers kiezen voor het dorp (Buinerveen)*
- *Dorpsbelangen en dorpshuis is één. Ze vervullen vooral de sociale functie (Ees)*

spreken vrijwilligers over het belang van het dorpshuis. Ze zien het gebrek aan wederkerigheid met de inwoners als een signaal van verminderde leefbaarheid en sociale cohesie en zijn ervan overtuigd dat het dorpshuis daarin de rol van ontmoetingsfunctie te vervullen heeft.

#### In stand houden dorpshuis(functie)?

We besluiten deze paragraaf met de vraag of er in de dorpen draagvlak is om het dorpshuis(functie) zelf in stand te (blijven) houden? We hebben hierboven gezien dat de levensvatbaarheid van dorpshuizen in hele grote mate afhangt van het draagvlak en de betrokkenheid van de inwoners. Thissen stelt dat het dorpshuis, als voorziening, het resultaat van betrokkenheid is. “Met andere woorden, daar waar een sterke sociale cohesie is, kan verklaren waarom een dorpshuis levensvatbaar is of zelfs erg populair is” (Bovenhof et al. 2015).

Het aantal actief betrokken inwoners per dorpshuis verschilt echter behoorlijk. In sommige dorpen is er sprake van een vruchtbare wederkerigheid: activiteiten worden goed bezocht en de dorpshuizen hebben voldoende input van inwoners om initiatieven te nemen die voorzien in de behoeften van inwoners. Aan de andere kant zien we ook dat het draagvlak lang niet overal even breed verspreid is en voortbestaan een zorg is voor sommige dorpshuizen. In deze situaties rust het vele werk op een paar schouders en is er wisselend of weinig respons van inwoners op de initiatieven. Dat maakt het werk zwaar en kwetsbaar. Juist in deze situaties

### 2.1.3 Exploitatie/sluitende exploitatie en verdienmodellen

De privatisering hield in dat de dorpshuizen werden overgedragen van de gemeente naar de bevolking (stichting). Hiermee werd de verantwoordelijkheid voor onderhoud en exploitatie ook overgedragen. Voor de huisvesting is een exploitatiesubsidie met een norm voor het aantal m<sup>2</sup> per inwoner en aantal €/m<sup>2</sup>. Voor de dorpshuizen in MFA's geldt dat ze een huisvestingssubsidie krijgen en daarnaast een vergoeding voor beheer en schoonmaak van het gebouw.

#### Besteding van exploitatiesubsidie

Eén van de eerste vragen is of de dorpen uitkomen met de regeling van de gemeente. De ervaringen zijn goed samengevat in de volgende opmerkingen:

*“We redden het financieel met de subsidie en moeten ook eigen inkomsten genereren. Een jaarlijkse bijdrage is wel nodig om te kunnen blijven draaien”.*

*“Het gebouw (beheer en onderhoud) heeft de eerste jaren veel energie gevraagd van het bestuur. Nu is er meer ruimte voor de ontwikkeling van activiteiten. Het aantal gebruikers neemt toe”.*

De dorpshuizen hoeven financieel geen verantwoording af te leggen over waar zij de subsidie aan besteden. De verantwoording is eenvoudig en wordt ook zo door de betrokkenen ervaren. *“De verantwoording die de gemeente vraagt, gewoon een jaaroverzicht van de activiteiten, vinden we fijn. Niet zo op de penning afrekenen”.*

Voor de wat kleine(re) dorpshuizen drukken de exploitatie kosten zwaar(der) dan voor de grotere dorpshuizen, zoals de volgende geïnterviewde van een kleiner dorpshuis uitlegt: *“Grotere dorpshuizen hebben lang niet zoveel onkosten in verhouding als wij. Generieke kosten die dorpshuizen maken hebben niets te*

*maken met vierkante meters of aantal mensen in een dorp. De subsidie is o.b.v. vierkante meters, maar in verhouding kost het voor een kleine gemeenschap meer (zoals bijv. verzekeringen)”.*

Dit voorbeeld laat zien dat de subsidie niet altijd geheel dekkend is. We zien echter wel dat de dorpshuizen hun weg vinden en ook in die gevallen komen tot verdienmodellen. De dorpshuizen die daarmee te maken hebben laten daarin zelfredzaamheid en creativiteit zien.

Echter, ze geven wel aan behoefte te hebben (in sommige gevallen) aan verlichting van allerlei randzaken: verzekeringskwesties, BUMA rechten, horeca en hygiëne regels, afvalregelingen etc. Onderling kan daarin van elkaar geleerd worden. Sommige dorpshuizen geven aan daarin ondersteuning te krijgen van de gemeente, door bijvoorbeeld informatievoorziening of het faciliteren van een passende afval regeling vanwege hun maatschappelijke positie: ze zijn geen (commercieel) bedrijf, maar ook geen particuliere inwoner.

#### Exploitatie dorpshuizen in MFA

*‘In deze panden (MFA) is het een flinke onderneming voor dorpshuizen’,* zo zou je de situatie kunnen schetsen van de dorpshuizen in MFA's. De dorpshuisbesturen – zelf vrijwilligers – hebben een rol als werkgever (voor beheerder en schoonmakers). Als gebruikers van het pand hebben ze daarnaast verantwoordelijkheden voor beheer en onderhoud. Het runnen en exploiteren van een dorpshuis vergt erg veel van de bestuursleden. De dorpshuizen in het MFA lopen een groter risico, financieel en in de diverse rollen.

Voor de specifieke situatie van het Brughuus, geeft de stichting de Afdraai aan dat ze een grote verantwoordelijkheid draagt voor een omvangrijke exploitatie. Er komt echter nog bij dat ze *“te maken hebben met subsidies van de gemeente*

*die momenteel niet dekkend zijn. Maar wat voor de exploitatie veel kritischer is, is dat de subsidie en de huur van de sportzaal door de gemeente vaak te laat wordt overgemaakt.” Dit brengt grote risico’s met zich mee en schaadt het vertrouwen in de gemeente. Ook het lopende onderzoek van de Belastingdienst naar de subsidie heeft veel impact op het Bestuur.*

### Verdienmodellen

Om de dorpshuisfunctie in te kunnen vullen moeten de dorpshuizen naast de subsidie eigen inkomsten genereren. De dorpen vullen dat, zoals we hierboven ook al hebben gezien (in 2.1.1), op verschillende manieren in. Het wat meer klassieke dorpshuis verhuurt ruimte. Verhuur van ruimten aan verenigingen en maatschappelijke organisaties, de vaste gebruikers is het primaire product. *“We komen rond van inkomsten zaalhuur en bar.”* Er zijn daarnaast meerdere dorpshuizen die naast het verhuren van ruimten nieuwe, passende activiteiten bedenken om inkomsten te verwerven. Het is onmogelijk om deze allemaal op te sommen. Voorbeelden zijn: inkomsten genererende acties zoals verkoop van potgrond en toiletpapier, inkomsten keuken, fondsenwerving, crowdfunding, werven van sponsors, verkrijgen van donaties, etc.

Dorpshuizen mogen niet concurreren met lokale horeca. De ervaring is dat er sprake is van samenwerking met horeca. Bijvoorbeeld bij feesten in het dorpshuis levert de horeca gelegenheid het eten. Zo wordt concurrentie voorkomen. In de figuur op de volgende pagina zijn de verschillende verdienmodellen nog eens naast elkaar gezet (zie figuur 4).

De exploitatie van een dorpshuis vereist expliciete vaardigheden van het dorpshuisbestuur. Affiniteit en expertise met betrekking tot gezonde en realistische exploitatie, tegelijkertijd kennis en expertise met betrekking tot kansen en mogelijkheden voor functieverbreiding van het dorpshuis.

Onderstaande voorbeelden schetsen een beeld van de verschillende aspecten van de exploitatie die genoemd zijn in de gesprekken.

*“Je wilt de sociale functie uit de verf laten komen, laagdrempelig en hoe houd je dat betaalbaar. Het vraagt een combinatie met ook commerciële activiteiten. 2 functies: sociaal en commercieel/werkgever. Dat bijt elkaar wel eens”.*

*“Het lukt om geld te reserveren voor onderhoudskosten van het gebouw”.*

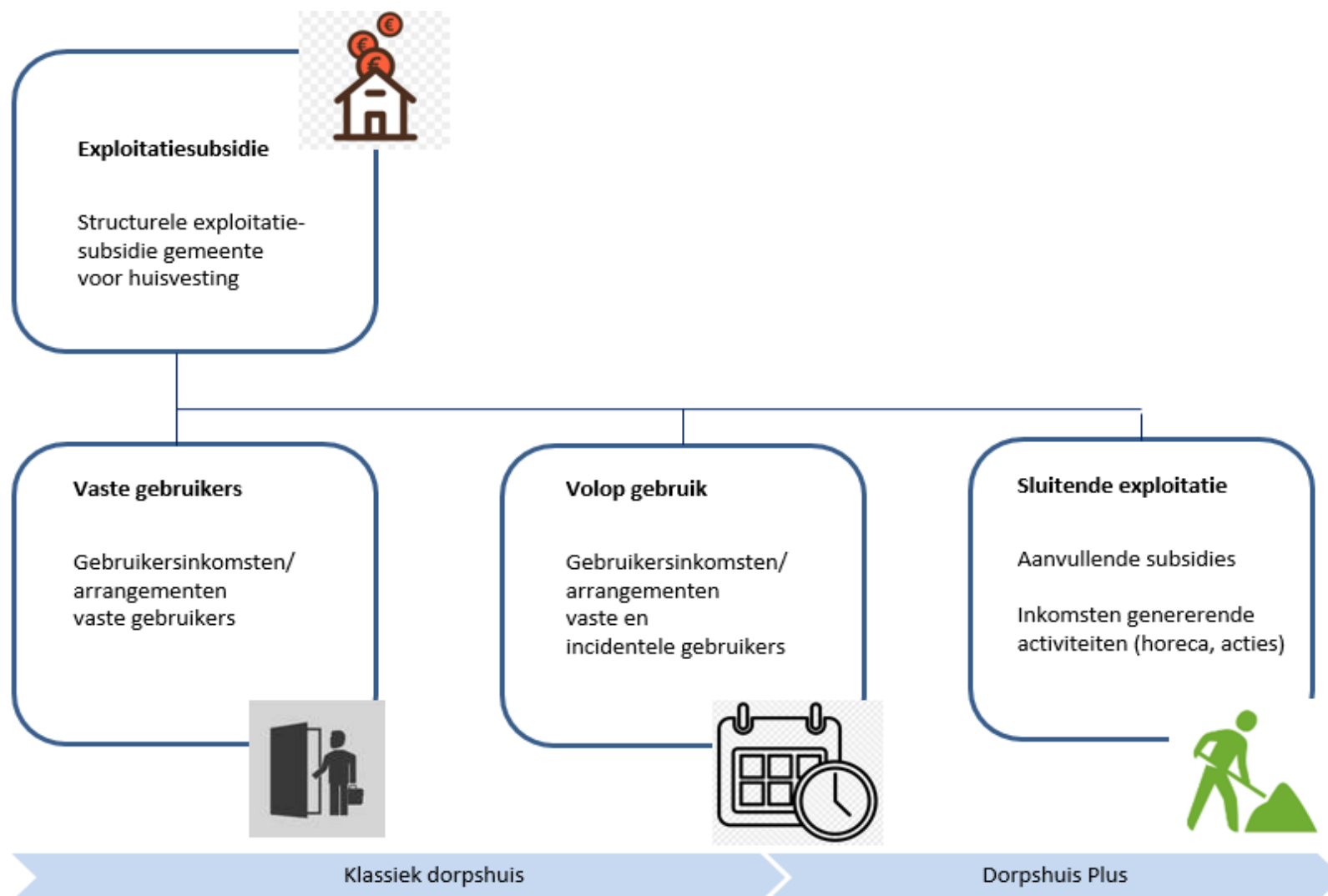
*“Grootonderhoud met een oud gebouw kan wel een punt worden. Alles kan niet in één keer, want dat is niet beschikbaar. Reserves heb je ook nodig, i.v.m. garantie voor de personeelsbetalingen. Arboret, verzekeringen, groot onderhoud, veiligheid. Kwetsbaar als je het niet goed geregeld hebt”.*

### Verduurzaming dorpshuis

Duurzaamheid is voor de meeste dorpshuizen een belangrijk aandachtspunt binnen de exploitatie. Een aantal dorpshuizen zijn bijvoorbeeld al overgegaan op zonnepanelen (Drouwenerveen, Buinerveen, Drouwen, Exloo, Valthe, 2e Exloërmond). Voor de financiering daarvan zijn subsidies en fondsen benaderd.



Figuur 4: Exploitatie en verdienmodellen dorpshuizen



### 2.1.4 Succesfactoren en knelpunten

In de vorige paragrafen zijn al een aantal succesfactoren en knelpunten voor verzelfstandigde dorpshuizen aan de orde geweest.

In deze paragraaf zetten we ze nog eens een keertje onder elkaar op een rij.

#### Succesfactoren privatisering

- De kosten van huisvesting drukken voor verzelfstandigde dorpshuizen niet op de exploitatie. Een jaarlijkse bijdrage is nodig om te kunnen blijven draaien;
- Privatisering doet appèl op eigen verantwoordelijkheden in het dorp;
- Privatisering heeft bijgedragen aan eigenaarschap in het dorp; *“De verzelfstanding stimuleert om het meer iets van de mensen zelf te maken”*;
- Eigenaarschap biedt kansen en mogelijkheden voor functieverbreding;
- Het dorpshuis wordt door privatisering een samenwerkingsorganisatie voor de gemeente op gebied van leefbaarheid.

#### Succesfactoren functioneren van verzelfstandigde dorpshuizen

##### Locatie

- De beschikbaarheid van een fysieke plek (dorpshuis) en de verantwoordelijkheid daarvoor geeft een (nieuwe) impuls voor ontmoetingen;
- Een centraal gelegen dorpshuis qua ligging, is herkenbaar als ontmoetingsplek en laagdrempelig;
- Combinatiegebruik van het dorpshuis (bijvoorbeeld door gebruik van verenigingsleven, het aantrekken van professionele huurders zoals een fysiotherapeut, etc.) leidt tot meer bekendheid, ontmoetingen en deelnemen aan activiteiten/ ontwikkelen van activiteiten door inwoners;

##### Sociale cohesie in dorpen

- Sociale cohesie is een belangrijke voorwaarde voor leefbaarheid en voor actief gebruik van dorpshuizen.

##### Draagvlak en betrokkenheid

- Een vast of vertrouwd gezicht maakt het dorpshuis uitnodigend om binnen te lopen en wensen/behoefte kenbaar te maken;
- Een actief en divers bestuur brengt levendigheid in het dorpshuis, dat trekt inwoners aan;
- Het gericht en persoonlijk benaderen van vrijwilligers voor bepaalde taken of activiteiten zorgt voor meer betrokkenheid bij het dorpshuis;
- Vraag vrijwilligers voor kleine taken. Mensen ervaren een lage drempel om te helpen bij een specifieke taak of activiteit, i.t.t. structurelere tijdsinvesteringen zoals een bestuursfunctie of twee wekelijks vergaderen.

In de gesprekken met de betrokken partners kwamen, naast de resultaten en succesfactoren, ook knelpunten aan de orde.

#### Knelpunten privatisering

- Privatisering heeft erg veel inzet van het dorp(shuis) gevraagd. Er kwam wel veel op het dorp af en op de dorpshuisbesturen neer;
- De communicatie met gemeente liet tijdens het privatiseringsproces te wensen over: de dorpshuizen geven aan dat zij soms meerdere keren contact moesten opnemen voordat het toegezegde antwoord op een vraag kwam.

#### Knelpunten functioneren van verzelfstandigde dorpshuizen

##### Exploitatie

- Exploitatiekosten drukken relatief zwaar op kleine(re) dorpshuizen;
- De exploitatiesubsidie is niet altijd geheel dekkend, maar dorpshuizen vinden hun weg en komen tot verdienmodellen;
- Groot onderhoud van dorpshuizen die van oudsher in een ouder pand zitten, is een knelpunt. Enkele dorpshuizen waar dit speelt, zetten hier (waar mogelijk) geld voor opzij, maar voor anderen biedt de exploitatie geen ruimte om reserveringen op te bouwen voor groot onderhoud;
- Sommige dorpshuizen ervaren druk van de exploitatiezaken en geven aan hier onvoldoende affiniteit of kennis van te hebben. Denk hierbij aan verzekeringskwesaties, BUMA rechten, horeca en hygiëne regels, afvalregelingen etc.;

##### Exploitatie dorpshuis in MFA

- (Te) grote verantwoordelijkheid voor vrijwilligers van dorpshuizen in MFA's. Het dorpshuis in een MFA heeft naast een ontmoetingsfunctie ook een

beheerfunctie. Deze laatste is complexer dan in andere dorpshuizen en brengt veel taken en verantwoordelijkheden met zich mee, zoals betaald personeel in dienst hebben en aanspreekpunt zijn voor overige pandgebruikers m.b.t. dagelijkse zaken in het gebouw. Deze verantwoordelijkheden worden als zwaar en belastend ervaren. Door deze verantwoordelijkheden komen de vrijwilligers onvoldoende toe aan het uitvoeren van werkzaamheden die ontmoeting in het dorp faciliteren;

- Te grote financiële verantwoordelijkheden (en consequenties) voor vrijwilligers van dorpshuizen in MFA's (zoals kosten voor uit dienst gaan van werknemers, kosten aanschaf materialen sportzaal);
- Stichting de Afdraai loopt m.b.t. de sportzaal grote financiële risico's door laat en/of onvoldoende en/of te laat nakomen van de verplichtingen van de gemeente.

##### Communicatie

- Dorpshuizen ervaren over het algemeen de gemeente als gesprekspartner in geval van knelpunten en betrekken hen in de zoektocht naar oplossingen. Echter, het merendeel van de dorpshuizen die met knelpunten kampt, vindt dat de gemeente weinig daadkracht toont als het aankomt op praktische oplossingen;
- Dorpshuizen in MFA's hebben verantwoordelijkheden voor het beheer en schoonmaak. De relatie en communicatie met de beheerstichting laat te wensen over. *“Als de ergernis met beheerstichting blijft, kan het wel zijn dat er mensen weg gaan uit het bestuur”.*

##### Ontmoetingsfunctie

- De invulling van de dorpshuisfunctie in een MFA is ambivalent. Een MFA is in feite op zichzelf ook een ontmoetingsplek. Het dorpshuis en de MFA

versterken elkaar in potentie in de ontmoetingsfunctie. Echter, imago en identiteit van het dorpshuis hebben er onder te lijden.

*Draagvlak en betrokkenheid*

- De levensvatbaarheid van dorpshuizen hangt in hele grote mate af van het draagvlak en de betrokkenheid van de inwoners. Het draagvlak is lang niet overal even breed verspreid en voortbestaan is een zorg voor sommige dorpshuizen. Deze dorpen geven aan ondersteuning nodig te hebben van de gemeente, gebiedscoördinatoren en/of opbouwwerk;
- Draagvlak om dorpshuis in stand te houden en vrijwilligers te vinden (met name voor structurele taken zoals bestuursfuncties);
- Dorpshuizen uiten zorgen over de afnemende betrokkenheid van de dorpsbewoners;
- Geen maximaal resultaat als er stroeve verhoudingen zijn tussen dorpshuis en dorpsbelangen;
- Aan het vrijwillige bestuur voor dorpshuizen in MFA's worden hoge eisen gesteld.

### 3. Conclusie en aanbevelingen

In de voorliggende publicatie zijn de resultaten, waardering en ervaring van de privatisering van de dorpshuizen in de gemeente Borger-Odoorn geëvalueerd langs drie thema's, te weten: legitimiteit (leefbaarheid en ontmoeting), betrokkenheid & draagvlak en rendement (besteding middelen).

De evaluatie heeft als doel om de vraag te beantwoorden of de doelstellingen zoals deze destijds zijn gekozen, zijn behaald, of de gemeente en de dorpen door moeten gaan met de privatisering en zo ja, onder welke voorwaarden. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met de betrokken dorpshuisbesturen en enkele vertegenwoordigers van georganiseerde inwoners, de beheerstichting van de MFA's en de gebiedscoördinatoren van de gemeente Borger-Odoorn.

#### Legitimiteit – Maakt het dorpshuis verschil?

Zowel de gemeente als inwoners hebben belang bij goede leefbaarheid van de dorpen. Ontmoeting is daarvoor essentieel, dat vinden zowel de gemeente als de dorpshuizen. Ontmoeting vraagt fysieke plekken in de dorpen. Met het sluiten van scholen, winkels en andere voorzieningen is in sommige dorpen het dorpshuis nog de enige plek voor verenigingsleven of sociale activiteiten. De intensieve betrokkenheid van vrijwilligers in de dorpshuizen geeft aan dat inwoners de meerwaarde zien van het dorpshuis als ontmoetingsfunctie. Meerdere vrijwilligers geven aan te beseffen dat als de plek weg zou vallen door gebrek aan betrokkenheid of draagvlak, de weg terug naar een dergelijke voorziening vele malen langer is. Professionals van de gemeente (beheerstichting MFA, gebiedscoördinatoren) zien op meerdere plekken ook hoe de aanwezigheid het dorpshuis de ontplooiing van initiatieven stimuleert en ontmoeting faciliteert.

#### Betrokkenheid – Bestaat er draagvlak voor?

De vrijwilligers die we spraken besteden een fors aantal uren van hun week in het dorpshuis. Het aantal actief betrokken inwoners per dorpshuis verschilt echter behoorlijk. In sommige dorpen is er sprake van een vruchtbare wederkerigheid: activiteiten worden goed bezocht en de dorpshuizen hebben voldoende input van inwoners om initiatieven te nemen die voorzien in de behoeften van inwoners. Aan de andere kant zien we ook dat het draagvlak lang niet overal even breed verspreid is en voortbestaan een zorg is voor sommige dorpshuizen. In deze situaties rust het vele werk op een paar schouders en is er wisselend of weinig respons van inwoners op de initiatieven. Dat maakt het werk zwaar en kwetsbaar. Juist in deze situaties spreken vrijwilligers over het belang van het dorpshuis. Ze zien het gebrek aan wederkerigheid met de inwoners als een signaal van verminderde leefbaarheid en sociale cohesie en zijn ervan overtuigd dat het dorpshuis daarin de rol van ontmoetingsfunctie te vervullen heeft.

#### Rendement – Wordt er verstandig met schaarse middelen omgegaan?

Middelen zijn in de context van dit onderzoek in eerste instantie de financiële middelen van de gemeente. Maar ook het menselijke kapitaal van de vrijwilligers is een belangrijk middel dat in de waardering van het rendement een plek heeft. M.b.t. de financiële middelen lijkt er sprake van een efficiënte en doelmatige besteding. Dorpshuizen voelen zich ondersteund en ervaren tegelijkertijd een stimulans om andere inwoners te betrekken, nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen etc. doordat ze niet volledig op subsidie van de gemeente kunnen functioneren. Dit wordt door de dorpshuizen ook als reëel ervaren: het dorpshuis is een ontmoetingsplek van het dorp. Dat vraagt eigenaarschap en verantwoordelijkheid van de inwoners. De andere vraag is of er ook verstandig met



het menselijk kapitaal omgegaan wordt? In de MFA's voelen de vrijwilligers zich erg zwaar belast. Zelfstandige dorpshuizen geven aan dat zij het organiseren van randvoorwaarden (naleving horeca wetgeving, verzekeringen etc.) soms ook als behoorlijke belasting ervaren.

Over de gehele linie concluderen we uit dit onderzoek dat het beleid van privatisering van de dorpshuizen een goede balans bevat van de drie waarden waarmee een maatschappelijk initiatief geëvalueerd kan worden. Er is een duidelijke motivatie t.a.v. leefbaarheid en ontmoeting, zowel binnen de gemeente als bij de inwoners; er is sprake van een efficiënte en doelmatige besteding van financiële middelen en menselijk kapitaal.

De waarde die verschilt in de dorpen betreft de betrokkenheid en het draagvlak. Sommige dorpen hebben daar hun zorgen en ervaren hun werk als kwetsbaar. Hier speelt het kip-ei verhaal een rol: een lagere sociale cohesie maakt het maatschappelijk terrein lastig te ontginnen. Tegelijkertijd kan het dorpshuis een rol spelen in het versterken van de sociale cohesie.

## Aanbevelingen

### Aanbeveling 1: Continuering van het huidige beleid

Uit de evaluatie blijkt dat het huidige beleid gecontinueerd dient te worden: de privatisering heeft een goede uitwerking op het eigenaarschap van de dorpshuizen in de dorpen en dat de huidige subsidie noodzakelijk is om het dorpshuis te kunnen onderhouden en exploiteren om ontmoeting te faciliteren. De levensvatbaarheid van dorpshuizen hangt in hele grote mate af van het draagvlak en de betrokkenheid van de inwoners. Het draagvlak is lang niet overal even breed verspreid en voortbestaan is een zorg voor sommige dorpshuizen. Deze dorpen geven aan ondersteuning nodig te hebben van de gemeente, gebiedscoördinatoren en/of opbouwwerk. Het is aan te bevelen om deze ondersteuningsbehoefte verder te verkennen.

### Aanbeveling 2: Uitwisseling tussen de dorpshuizen faciliteren

Uit de evaluatie blijkt dat het draagvlak en betrokkenheid lang niet overal even breed verspreid is en voortbestaan een zorg is voor sommige dorpshuizen. In lijn met het beleid van de privatisering is het aan te bevelen dat de gemeente uitwisseling tussen de dorpen faciliteert. Er zijn meerdere goede voorbeelden in de gemeente aanwezig van dorpen waar de wederkerigheid volop aanwezig is. Ook is er een grote mate van diversiteit in structuur, organisatie en activiteiten van verschillende dorpshuizen. Dit biedt de mogelijkheid om van elkaar te leren en elkaar te inspireren. Daarnaast ontdekten we een grote diversiteit in kennis en kunde bij de vrijwilligers. De achtergronden van ieders werkzame leven maakt dat er onder de vrijwilligers in de gemeente veel menselijk kapitaal aanwezig is dat kan worden benut op andere plekken. Zo bood één vrijwilliger bijvoorbeeld aan om andere vrijwilligers in de dorpshuizen te willen leren hoe ze efficiënt hun boekhouding en inventaris kunnen bijhouden. Een ander dorpshuis had ruime

ervaring met het faciliteren van inwonersbijeenkomsten om mee te denken over gemeentelijk beleid. Diverse dorpshuizen hadden specifieke ideeën of samenwerkingen opgezet om bepaalde behoeften in de dorpen op te vangen, zoals eenzaamheidsproblematiek. Er is behoefte aan uitwisseling van ervaringen tussen de dorpshuizen, de gemeente kan dit faciliteren middels bijeenkomsten.

Kansen (en aanbevelingen) die de dorpshuizen zelf aanreikten voor het bevorderen van ontmoeting en draagvlak zijn:

- Een verdienmodel creëren dat ontmoeten mogelijk maakt: Inkomsten genereren met andere activiteiten waardoor ontmoeting met minimale eigen bijdrage mogelijk is voor inwoners. Bijvoorbeeld inkomsten genereren met zaalhuur van professionele partijen of het verenigingsleven dat dit kan opbrengen. Een (snack)bar functie die voor inkomsten en ontmoeting zorgt.
- Een spil of coördinator die inwoners en initiatieven kent en talenten/behoeften kan matchen door kennis van het aanwezige menselijk kapitaal.
- Vindbaar en laagdrempelig: door locatie en regelmatig gebruik van communicatie kanalen zoals lokale krantjes en sociale media.

#### Aanbeveling 3: Beleid en functieverbreiding van het dorpshuis

Al in 2018 constateerden de Provinciale Staten van de Provincie Drenthe dat het organiseren van goede, bereikbare voorzieningen ten aanzien zorg, sport en cultuur van groot belang is voor de leefbaarheid en dat in de kleine kernen binnen Drenthe het voorzieningenniveau als gevolg van krimp verder onder druk komt te staan. Er werd de motie aangenomen om een inventarisatie te maken van de mogelijkheden om dorpshuizen in Drenthe voor uiteenlopende faciliteiten geschikt te maken en middels provinciale ondersteuning de gemeentelijke taken

in de functieverbreiding van dorpshuizen en leefbaarheid te helpen verkennen<sup>3</sup>. Uit de evaluatie blijkt dat sommige dorpshuizen al een start hebben gemaakt met deze functieverbreiding. Andere dorpshuizen zien te weinig noodzaak of mogelijkheden hiertoe. Het is aan te bevelen om verder te verkennen hoe dorpshuizen voor uiteenlopende faciliteiten geschikt te maken zijn.

#### Aanbeveling 4: Ontwikkel de samenwerkingsrelatie met de dorpshuizen

Zoals in deze publicatie beschreven, schuiven de rollen tussen dorpshuis en gemeente door de privatisering verder op naar een samenwerkingsrelatie. Een geprivatiseerd dorpshuis is in feite een samenwerkingspartij van de gemeente op het gebied van leefbaarheid. De eerste ideeën van functieverbreiding als een voorliggende voorziening ontstaan her en der. Dit is een veel bredere invulling van de functie van het dorpshuis, die oorspronkelijk vooral gericht was op ontmoeting. Als het aan de dorpshuizen ligt, lijkt het erop dat de invulling van de dorpshuisfunctie zich verder zal verbreden en dat ze mogelijk Wmo taken op zich willen gaan nemen als voorliggende voorziening. Het is aan te bevelen om:

- de kansen, mogelijkheden en ondersteuningsbehoefte voor de functieverbreiding van dorpshuizen met de gemeente en opbouwwerk verder te verkennen. Bijv. rondom vaagstukken als eenzaamheid onder ouderen,
- een heldere gemeentelijke visie te ontwikkelen met betrekking tot de functieverbreiding van dorpshuizen.

#### Aanbeveling 5: Duidelijkheid dorpshuisfunctie in MFA

In de MFA's zitten meerdere voorzieningen gezamenlijk onder 1 dak. Een MFA is daarmee in feite op zichzelf ook een ontmoetingsplek, waarbij in Borger, Nieuw-Buinen en Valthermond ook een (aanvullende) dorpshuisfunctie is toegevoegd. Ze zouden elkaar goed kunnen versterken maar de ervaringen leren dat ze elkaar

<sup>3</sup> [https://www.drentsparlement.nl/actueel/ingediende\\_moties\\_bij\\_de\\_begroting\\_2019](https://www.drentsparlement.nl/actueel/ingediende_moties_bij_de_begroting_2019)

doorkruizen. Als vrijwilligersorganisatie lijken de dorpshuizen in het MFA risico's te lopen. Het is aan te bevelen om:

- een (gemeentelijke) visie te ontwikkelen op de ontmoetingsfunctie MFA an sich, in relatie tot de aanvullende dorpshuisfunctie in het gebouw;
- de rollen, taken (taakopvattingen) en verantwoordelijkheden van de beheerstichting in relatie tot de dorpshuizen te verhelderen,
- het beheer van het gebouw en de dorpshuisfunctie te scheiden en samen met de dorpshuizen te verkennen welke verantwoordelijkheden toebedeeld kunnen worden aan de beheerstichting.

#### Aanbeveling 6: Deel de uitkomsten

Vrijwel alle dorpshuizen waren van harte bereid om mee te werken aan deze evaluatie en namen de tijd. De dorpshuizen vroegen meerdere keren om een terugkoppeling. Wij bevelen aan om de tijdsinvestering van deze vrijwilligers in deze evaluatie te waarderen middels een terugkoppeling van de evaluatie. Dit moment van terugkoppeling kan worden benut als startpunt voor verdere gesprekken met de dorpshuizen over eventuele functieverbreding.

#### Slotwoord

Nadat de uitkomsten van de evaluatie op papier zijn gezet, zijn ze op 29 januari 2020 ook besproken met de dorpshuisbesturen. Voor deze bijeenkomst was een symbolische plek uitgekozen, namelijk het dorpshuis dat als eerste is geprivatiseerd, namelijk het dorpshuis 'de Badde' in Eerste Exloërmond.

Van bijna alle geprivatiseerde dorpshuizen waren de bestuurders aanwezig. Zij hebben actief meegepraat over het rapport en over de toekomst van hun dorpshuis. De bestuurders die niet aanwezig konden zijn, hebben hun reacties schriftelijk doorgegeven.

De aanbevelingen uit de evaluatie konden rekenen op een volledige instemming van de betrokkenen. Anders gezegd, het huidige beleid dient gecontinueerd te worden. Er zijn vervolgens tal van ideeën uitgewisseld over samenwerking en uitwisseling tussen dorpshuizen, de invulling van de faciliterende rol van de gemeente, de functie(s) van dorpshuizen en de mogelijke invullingen daarvan en de mogelijkheden voor ondersteuning op verschillende terreinen. Met de verdere uitwerking van deze ideeën gaat iedereen de komende tijd aan de slag.

## 4. Geraadpleegde bronnen

Boomsma, C. (2018) Leefbaarheid in kleine dorpen is prima. Maar vrijwilligers kunnen niet alles. Universiteitskrant

Bovenhoff, M., Meier S. (2015). Meer sociale cohesie door voorzieningen? Een literatuurstudie naar het verband tussen sociale cohesie en maatschappelijke voorzieningen op het platteland. Groningen

BOKD (2018). Dorpsbelevingsonderzoeken Valthe, Odoorn, Drouwenermond, Drouwenerveen, Buinerveen

Gemeente Borger-Odoorn (2006). Kern en Kader Beleidsnotitie kostprijs gemeentelijke gebouwen. Exloo.

Gemeente Borger-Odoorn (2004), Kern en Kader nota 2

Gemeente Borger-Odoorn (2005), Kern en Kader Nota prioriteitstelling MFA's, primair onderwijs en peuterspeelzalen, Gemeenteblad 2018 nr. 9763. Exloo

Gieling, J. (2018). A place for life or a place to live: Rethinking village attachment, volunteering and livability in Dutch rural areas [Groningen]: University of Groningen

IPW (2015). Hoe waardeer je een maatschappelijk initiatief? Handboek voor publieke ondernemers. Deventer

Landelijke Vereniging van Kleine Kernen (2013), Dorpshuizenbeleid op maat. Een handreiking voor gemeenten.

Landelijke Vereniging van Kleine Kernen (2017), Wat voor dorpshuis willen we zijn?

Leer, R., et al. (2012). Leefbaarheid is mensenwerk. Onderzoek leefbaarheid, gemeente Borger-Odoorn. Assen

Rekenkamer van de gemeente Borger-Odoorn (2015). Maatschappelijk vastgoed in Borger-Odoorn. Een quickscan naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid. Exloo.

Thissen, F., Droog Leevers, F (2012), Het dorpshuis: van bewoners en voor bewoners. De maatschappelijke participatie van dorpsbewoners en de betekenis van het dorpshuis in de dorpen van Littenseradiel. Universiteit van Amsterdam.

## Bijlagen

### Bijlage 1. Uitnodiging gesprekken Evaluatie privatisering dorps huizen

Onderwerp  
Onderzoek toekomst dorps huizen

Beste lezer / lezeres,

Met deze brief informeren we u over een onderzoek naar het functioneren van de dorps huizen.

#### De dorps huisfunctie, nu en in de toekomst

Nu bijna alle dorps huizen in onze gemeente zelfstandig zijn, wil het gemeentebestuur weten hoe het er voor staat. We willen ook graag van u horen waar u tegenaan loopt en wat voor kansen en misschien ook problemen u in de toekomst voorziet. Het kan daarbij gaan om bijvoorbeeld onderhoud, beheer, activiteiten en vrijwilligers. Het is de bedoeling dat het onderzoek conclusies en aanbevelingen oplevert ten behoeve van een goede dorps huisfunctie, nu en in de toekomst.

#### Wie gaat het doen?

Het onderzoek wordt uitgevoerd door Marja Janssens en Ingeborg Koster van cmo-STAMM. Zij nemen de komende tijd contact met u op om een afspraak te maken. Hun contactgegevens zijn:

Marja Janssens email: [m.janssens@cmostamm.nl](mailto:m.janssens@cmostamm.nl) tel: 06-12747828  
Ingeborg Koster email: [i.koster@cmostamm.nl](mailto:i.koster@cmostamm.nl)

#### Vragen?

Voor meer informatie kunt u ook altijd contact opnemen met Tom van der Mast van de afdeling Grondgebiedszaken, telefoon 0591-535344.

Met vriendelijk,  
Namens het college van burgemeester en wethouders,



Jaap Gorseling  
Manager Grondgebiedszaken

### Bijlage 2. Gespreksonderwerpen evaluatie

#### Dorps huizenonderzoek

#### ‘Ontmoeten’ is essentieel voor leefbaarheid

Op de vraag waar de gemeente vooral aan zou moeten werken om de leefbaarheid in stand te houden (Leefbaarheidsonderzoek 2011), stond de aanwezigheid van een dorps huis/ ontmoetingsplek in de top 3 (28% van de inwoners). ‘Ontmoeten’ is essentieel voor leefbaarheid. Ontmoeten kan in een dorps huis, maar andere manieren van ontmoeten zijn ook denkbaar.

#### Dorps huisfunctie

In bijna alle dorpen in Borger-Odoorn met meer dan 250 inwoners zijn dorps huizen aanwezig. De gemeente verstrekt deze dorpen een jaarlijkse subsidie om de dorps huis- en ontmoetingsfunctie te realiseren. Dit is een wijziging t.a.v. eerder beleid, de gemeente besloot de dorps huizen te ‘privatiseren’. Dit onderzoek is bedoeld om te evalueren: hoe gaat het nu met de dorps huizen en de ontmoetingsfunctie die zij vervullen? Zijn zelf gekozen doelen behaald (bijvoorbeeld uit plannen van de dorps huizen)? Zou de gemeenten door moeten gaan met het huidige beleid en de manier waarop de subsidies momenteel worden verstrekt?

#### Beoogd resultaat

- Inzicht in de waardering en de ervaring van de betrokken uitvoerders en deelnemende partijen, van de dorps huizen;
- Inzicht in de succesfactoren en knelpunten die zijn ervaren door de betrokken partijen;
- Inzicht in wat betrokken partijen nodig vinden voor het vervolg, of er continuering of aanpassing van de huidige situatie wenselijk is.

## Vragen

Opmerking vooraf: de situatie per dorp en dorpshuis kan behoorlijk verschillen. Deze vragenlijst bevat de basis voor het gesprek. Wij voeren graag met u het gesprek aan de hand van de praktijk, de vragen zijn hierbij slechts ondersteunend en om u een indruk te geven van de onderwerpen waar wij als onderzoekers in geïnteresseerd zijn.

### Organisatie

1. Wie zijn er verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van het dorpshuis? Hoe wordt dat gedaan? Achtergronden medewerkers en kwaliteiten.
2. Hoe zijn de contacten met de gemeente en hoe wordt de betrokkenheid van de gemeente ervaren m.b.t. vragen/wensen/behoefte?

### Doelen/ intentie van het gemeentelijk beleid en de functie van de dorpshuizen

3. De gemeente besloot in te zetten op de privatisering van de dorpshuizen.

Wat is uw beeld en beleving van dit beleid en de onderliggende doelen?

- Welke rol/functie zouden dorpshuizen kunnen/moeten vervullen t.a.v. de leefbaarheid in dorpen?
- Wat is volgens u de waarde van ontmoeting in de dorpen en welke functie hebben dorpshuizen hierin?
- Kunt u voorbeelden geven van de waarde van 'ontmoeting' in de dorpen (en de rol van het dorpshuis)?
- Kunt u een week uit de agenda van het dorpshuis beschrijven? Wat gebeurt er, wie komen er, hoeveel en hoe vaak?
- In hoeverre zijn de doelstellingen (van de gemeente) behaald?

### Projectplannen Dorpshuizen en voortgang

4. Hoe heeft u het proces naar privatisering van het dorpshuis beleefd? Wat ging goed/minder goed?
5. Wat waren de belangrijkste doelen voor uw dorpshuis (i.r.t. eventueel projectplan dorpshuis)?
  - (Hoe) is de samenwerking met dorpsbelang daarin van waarde?

- Communicatie met de gemeente
- Knelpunten/succesverhalen

### Resultaten

6. Hoe uw waardering en ervaring met de privatisering?
  - Is de aanpak succesvol?
  - Hoe staat het er nu voor met uw dorpshuis?
  - Functioneert het dorpshuis als ontmoetingsplek en versterkt het de leefbaarheid in het dorp? Hoe?
  - Komt u uit met de regeling van de gemeente?
  - Is uw dorp in staat om zelf inkomsten te genereren?
  - Nieuwe verdienmodellen?
7. Wat zijn de succes- en faalfactoren?
  - Welke vaardigheden zijn volgens u van belang voor een succesvolle exploitatie van een dorpshuis?
  - Invloed van de ligging van het dorpshuis? (bijv. in MFA of erbuiten, in de kern of erbuiten, zand/veen)

### Toekomstperspectief

8. Wat is het ideale plaatje als je over 5 jaar een kijkje komt nemen bij de dorpshuizen?
9. Is er draagvlak in het dorp voor een dorpshuis en zijn de behoeften bekend t.a.v. de functie daarvan? Welke zijn dat?
  - Is het haalbaar om geschikte vrijwilligers of bestuursleden te vinden? Wat is daarin van belang (qua profiel en werving)?
  - Is er draagvlak in het dorp om het dorpshuis zelf in stand te houden?
10. Wisselt u ervaringen uit met andere dorpshuizen/trekt u samen op in activiteiten?
11. Is continuering of aanpassing van de huidige situaties wenselijk?
  - Invloed digitalisering samenleving
  - Mogelijke verbreding/focus van de functie van dorpshuizen
  - Doelgroepen, leeftijden, mogelijkheden aantrekken van jongere generaties
  - Duurzaamheid als thema?



## Bijlage 3. Dorpen en hun dorpshuizen/dorpshuisfunctie

| Dorpshuis/functie<br>(gesubsidieerd)        | Naam dorpshuis / locatie dorpshuisfunctie       |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------|
| 1e Exloërmond                               | De Badde                                        |
| 2e Exloërmond                               | dorpshuis                                       |
| Buinen                                      | Dorpshuisfunctie (locatie: Hartlief / El Zorro) |
| Buinerveen                                  | De Viersprong                                   |
| Drouwen                                     | Meester Hekman Hoes                             |
| Drouwenermond                               | Assekolke                                       |
| Drouwenerveen                               | t Vertier                                       |
| Ees / Eesergroen                            | Dorpshuisfunctie (locatie: hotel Eeserhof)      |
| Exloo                                       | Dorpshuis Exloo                                 |
| Klijndijk                                   | Oes Hokkie                                      |
| Odoorn                                      | gebouw ODO, plus locatie Oringer Stee           |
| Odoornerveen                                | De Miet                                         |
| Valthe                                      | Ons Dorpshuis                                   |
| Valthermond                                 | De Wenakker                                     |
|                                             |                                                 |
| <b>Dorpshuis in MFA</b>                     |                                                 |
| Nieuw Buinen, MFA<br>Noorderbreedte         | Dorpshuis Nieuw Buinen                          |
| Borger, MFA Hunzehuys                       | Het Hunzehuys                                   |
| Valthermond, MFA 't Brughuus                | De Afdraai                                      |
|                                             |                                                 |
| <b>Buurthuizen (niet<br/>gesubsidieerd)</b> |                                                 |
| Valthermond                                 | Buurthuis 't Veurhof                            |
| Valthermond                                 | De Wijkplaats                                   |